

กรอบแนวคิดการสังเคราะห์ตัวแบบยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับการเป็น
เมืองน่าอยู่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Analysis Strategic Model Framework to Enhance Local
Administration as Livable City

จันทนา อุดม, ไพโรจน์ บุตรชีวัน,

และนนุช ไพบูลย์รัตนานนท์

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

हरिन सजदे*

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

พระปลัดสมชาย ดำเนิน

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*Corresponding Author Email: harin_9@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอกรอบแนวคิดการสังเคราะห์ตัวแบบยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับการเป็นเมืองน่าอยู่ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์กรหลักที่เป็นฐานทรัพยากรหลักให้กับสังคมไทย และเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญอันจะนำไปสู่ฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมในองค์กรรวม กรอบแนวคิดที่นำเสนอนี้มีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มทางความคิด ทั้งทางรูปธรรมและนามธรรมเพื่อสร้างฐานปัญญา และยกระดับการขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำ และประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในพื้นที่ได้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงการขับเคลื่อนสู่ “เมืองน่าอยู่ – Livable City” โดยอยู่บนพื้นฐานการนำเอาหลักการทางทฤษฎี และสมมติฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทท้องถิ่น สากล ยึดโยงกับแนวทาง การพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทยคือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประกอบด้วย 4 แนวทางหลักคือ 1) การค้นหาประเด็นการพัฒนาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของพื้นที่กับความสอดคล้องแนวคิดการส่งเสริมเมืองน่าอยู่ 2) การนำแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมเมืองน่าอยู่บนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวทางการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการยึดโยงค่านิยม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าด้วยกัน 3) การวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงและอยู่บนหลักเหตุผลที่ผ่านมา 4) การบูรณาการข้อมูลการศึกษาวิจัยทั้งหมดมาเป็นตัวแบบทางความคิด และการบริหารจัดการเชิงประจักษ์

คำสำคัญ : การสังเคราะห์ตัวแบบยุทธศาสตร์, เมืองน่าอยู่, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

This article is intended to present analysis strategic model framework to enhance local administration as livable city. This administration is main resource base for Thai society and important beginning that lead to holistic social sustainable development. The purpose of this framework is to fulfill concrete and abstract thought including to set up knowledge base and also to enhance moving of local administration, mainstay, local citizen and network that concern with development in the area being as learning organization and change to livable city. It bases on theory, local and international sustainable development hypothesis involving with sufficiency economy. It consists of 1) finding out development administration issue in local environment management conform to livable city concept 2) applying environmental sustainable development livable city which base on sufficiency economy and applying as instrument with values, custom and local wisdom 3) Analyzing best practice based on reality and previous reason 4) integration data of all research as thinking model and empirical management.

Keywords : Strategic model framework, livable city, local administration

บทนำ

นับแต่สังคมโลกได้กำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยตระหนักถึงผลกระทบการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมที่ส่งผลต่อขีดจำกัดระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ ความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ประกอบกับแนวคิดการส่งเสริมให้สังคมในระดับชาติ และท้องถิ่นได้เข้าใจและเห็นความสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาภาคส่วนต่างๆของสังคม เพื่อร่วมกำหนดแผนแม่บทการพัฒนาสังคมตนเอง เพื่อร่วมตอบสนองการพัฒนาอย่างองค์รวมของสังคมโลกที่เหมาะสม (UNCED, 1992)

กว่า 3 ทศวรรษที่ผ่านมา การพัฒนาของสังคมโลกภายใต้ฐานคิดการพัฒนากระแสหลักหรือการพัฒนาภายใต้ปัจจัยกระแสโลกาภิวัตน์ เร่งให้เกิดการบริโภครทรัพยากรพลังงาน ทรัพยากรน้ำอย่าง ไม่มีขีดจำกัด การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน การรุกรานพื้นที่ป่าต้นน้ำ ส่งผลให้สังคมมีความเสี่ยงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากผลกระทบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต นานาประเทศจึงได้ร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาที่สามารถลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ภายใต้ข้อตกลงร่วมของรัฐบาลคู่ต่ออนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภายใต้การกำกับและความร่วมมือ ต่ออนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเห็นว่าการพัฒนาในอนาคต อีก 5 ทศวรรษต่อจากนี้ไป ควรอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนามาบนฐานคิดเศรษฐกิจสีเขียว หรือการเติบโตด้านเศรษฐกิจ-สังคมสีเขียว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การร่วมแสดงเจตจำนงของสังคมโลก ขณะที่การประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสมัยที่ 21 (COP 21) เห็นว่าการพัฒนาภาคส่วนของสังคมในทุกระดับ ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานการบูรณาการเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และร่วมผลักดันการพัฒนาสู่สังคมคาร์บอนต่ำ

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทยภายใต้กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ภายใต้พันธกรณีการตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint: ASCC) ว่าด้วยการพัฒนามนุษย์และเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืนของประเทศสมาชิก (AIESC) เพื่อให้เมืองของอาเซียนมีสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน มีความมั่นคงทางสังคม (Social security) ยกระดับความเป็นอยู่ที่ดี และแบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดีของคนในท้องถิ่นอย่างมั่นคง ขณะที่ความท้าทาย การขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ของสังคมไทยในบริบทสากล ประกอบการขับเคลื่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนคือ การพัฒนาตัวเอง นำร่องและแนวทางปฏิบัติ (Blueprint and grinding principle) ผ่านกระบวนการค้นหาเกณฑ์

มาตรฐานจากการเรียนรู้ที่ดีของชุมชน โดยสังคมต้องมีกระบวนการจัดทำฐานปัญญาทางความคิด (Knowledge platform) เพื่อกำหนดภาพฉาย และยุทธศาสตร์แห่งอนาคต (scenario) ภายใต้พลวัตรระบบแวดล้อมของสังคม ทั้งในระดับปัจเจก ชุมชน องค์กร หรือสถาบัน แนวคิดดังกล่าว คณะทำงานอาเซียนด้านสิ่งแวดล้อมเมืองที่ยั่งยืน (ASEAN Working Group on Environmentally Sustainable Cities: AWGESC) จึงได้พัฒนาตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อมเมือง ที่ยั่งยืนขึ้น เพื่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการติดตาม ประเมินผลตลอดจนการวางแผนกำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง ในทุกระดับเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมทั้งการกระตุ้น ขยาย ถ่ายทอดแนวคิด การพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กว้างขวางในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนสู่สังคมคาร์บอนต่ำในประเทศไทย ถูกบรรจุไว้ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) โดยได้มีการกำหนด ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การปรับกระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศ เพื่อเตรียมพร้อมไปสู่การเป็นเศรษฐกิจ และสังคมคาร์บอนต่ำ เพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในภาคคมนาคมและขนส่ง เพื่อลด ปริมาณก๊าซเรือนกระจก พัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เน้นการวางผังเมืองที่ ผสมผสานวัฒนธรรม สังคม ระบบนิเวศเข้าด้วยกันอย่างสมดุล การเพิ่มขีดความสามารถใน การรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการเตรียมความพร้อมเพื่อ รองรับกับภัยพิบัติทางธรรมชาติอีกด้วย อีกทั้งแผนพัฒนาฯ ดังกล่าวยังให้ความสำคัญกับ ความเชื่อมโยงการขับเคลื่อนสังคมบนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ส่งเสริมให้สังคมทุก ภาคส่วนได้ร่วมกันขับเคลื่อนอย่างองค์รวม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า อุปสรรคสำคัญ ของการขับเคลื่อนชุมชนสู่การเป็นชุมชนคาร์บอนต่ำในบริบทของชุมชนกึ่งเมือง ได้แก่ 1) การขาดความรู้ และความตระหนัก ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และแนวคิดเรื่อง สังคมคาร์บอนต่ำ ทั้งในระดับประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) การขาด ศักยภาพในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในชีวิตประจำวัน ทั้งในระดับประชาชนและ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3) โครงสร้างทางสังคมในชุมชนที่ยังไม่เอื้อ ได้แก่ ความ อ่อนไหวทางการเมือง ความไม่ชัดเจนทางนโยบายต่อการสนับสนุนการขับเคลื่อนชุมชน คาร์บอนต่ำ (อุ้นเรือน เล็กน้อย, 2560) การขับเคลื่อนชุมชนคาร์บอนต่ำนั้นจะไม่สามารถ ดำเนินงานและขยายต่อเนื่องออกไปได้ หากขาดการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่น (Murota, 2014) ซึ่งบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีผลโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ (Yoktep & Yupas, 2016) ตลอดจนการขาดข้อมูลถือเป็นอุปสรรคสำคัญของการขับเคลื่อนแนวคิดสังคมคาร์บอนต่ำด้วย (Ministry of the Environment , 2007)

แนวคิดการพัฒนาของประเทศไทยได้ปรับไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยมุ่งรักษาระดับอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ตลอดจนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม โดยจุดเปลี่ยนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539) เพื่อเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้สังคมมีรูปแบบการพัฒนาที่เน้นแบบองค์รวม และสมดุลมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) โดยแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) มุ่งเน้นความสำคัญของการพัฒนาอย่างสมดุลทุกมิติทั้งคน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของทุน (ทุนมนุษย์ ทุนทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม) ที่มีอยู่ในประเทศและการบริหารจัดการความเสี่ยงให้พร้อมรับผลกระทบจากภายในและภายนอกประเทศ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความสุขของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) ส่วนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เน้นพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนโดยการพัฒนานคนให้มีคุณภาพ พร้อมก้าวสู่เศรษฐกิจและสังคมสีเขียว (green society) หรือการส่งเสริมเมืองที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Environmentally city) บนฐานความรู้และความคิดสร้างสรรค์และรักษาสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม เสริมสร้างทุนเศรษฐกิจ (ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน) เสริมสร้างทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นฐานการผลิตภาคเอกชน มุ่งสู่เศรษฐกิจของสังคมคาร์บอนต่ำ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมโดยสรุปแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาที่ทำให้เกิดดุลยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

ขณะที่การพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยแนวคิดการบริหารจัดการความมั่นคงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ (Livable City) ในมิติต่างๆ

เช่น เมืองคาร์บอนต่ำ (low-carbon city) เมืองสีเขียว (green city) หรือเมืองนิเวศยั่งยืน (Eco-city) ถูกมองว่าเป็นทางเลือกการกำหนดยุทธศาสตร์ การแก้ปัญหาที่ยั่งยืนที่มีความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม บนฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจน วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณีท้องถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

การศึกษาที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นฐานทรัพยากรหลักให้กับสังคมไทยในหลายมิติ เช่น ความหลากหลายทางธรรมชาติของพื้นที่ เป็นแหล่งสร้างความมั่นคงทางอาหาร ภูมิปัญญาทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญ มีศักยภาพการบริหารจัดการ การพัฒนาสู่การเป็นเมือง การขับเคลื่อนในลักษณะดังกล่าวจะส่งเสริมฐานทรัพยากรต่อความจำเป็นในการดำเนินชีวิต การส่งเสริมการลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก และควรมีการศึกษาเชิงลึกเพื่อขับเคลื่อนแนวคิดการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเป็นเมืองน่าอยู่ในระดับท้องถิ่น อาเซียน และบริบทสากลที่ยึดโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในอนาคต

หลักการทางทฤษฎี และสมมติฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การประชุมขององค์การสหประชาชาติในหัวข้อการพัฒนาที่ยั่งยืน (The United Nation Conference on Sustainable Development – UNCSD or Rio +20, 2013) เพื่อให้ประเทศสมาชิกระดมความคิด ยกประเด็นความยั่งยืน และเป็นการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาสังคมในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา (United Nations. Earth Summit, 1992) มีเป้าหมายเพื่อเป็นการระดมองค์ความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ในศตวรรษที่ 21 (Sustainable Development in 21st Century - SD21) ด้วยการให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาสังคมภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ น้ำ พลังงาน และระบบนิเวศ ตลอดจนการให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการคิดเพื่อการจัดการความยั่งยืน ที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์กร สังคมท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาพื้นฐานของสังคมในบริบทอื่นๆ ที่เรียกว่า Agenda 21 (LA21) (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2014) ซึ่งมีรูปแบบหรือต้นกำเนิดแนวคิดกระแสหลัก 2 กระแส ดังนี้

แนวคิดที่ 1 ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม เน้นการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ตามแนวทางของคณะกรรมการโลก ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World commission on Environments and Development, 1987) ที่เสนอเมื่อปี ค.ศ.1987 แนวทางในการพัฒนายังคงเน้นพัฒนาเศรษฐกิจ แต่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม

แนวคิดที่ 2 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนของสังคม โดยเน้นการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม (Cultural Development) ตามข้อเสนอขององค์การยูเนสโก (WCED, 1987) ซึ่งถือว่าเป็นทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนาเชิงวัฒนธรรม โดยเอาวัฒนธรรมเป็นแกนกลางของการพัฒนาให้ถือคุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นแกนกลางของวัฒนธรรม

ในขณะที่การประเมินผลสำเร็จ หรือการกำหนดยุทธศาสตร์ (Development Transition) การพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมที่ผ่านมาภายใต้พลวัตการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเปลี่ยนแปลง และความเสี่ยงสภาพภูมิอากาศ ได้พัฒนาขึ้น ตั้งแต่ปี ค.ศ.1992 จากฐานข้อมูลองค์ความรู้ จากหลายแหล่งตั้งแต่กลุ่มนักวิชาการ องค์กร ภาคประชาสังคม รวมไปถึงสถาบันการพัฒนาในระดับประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น การประเมินระบบนิเวศในรอบสหัสวรรษ (Millennium Ecosystem Assessment, 2005) รายงานจากคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (IPCC- (Inter-government Panel on Climate Change, 2018) โดยเห็นว่า การพัฒนาสังคมในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค หรือในบริบทสากล บางประเทศมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว มีความก้าวหน้าทั้งในด้านการศึกษา สุขภาพ และการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน เช่น น้ำและด้านสุขอนามัย ขณะที่บางสังคมกลับขาดการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การร่วมพัฒนาภายใต้ความสอดคล้องในบริบทเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

การพัฒนาอย่างยั่งยืนและการส่งเสริมเมืองน่าอยู่ในบริบทสากล

สำนักงานองค์การอนามัยโลกภาคพื้นยุโรป (WHO Regional Office for Europe, 2014) ได้เสนอโครงการเมืองน่าอยู่ โดยเอาวิธีการพัฒนาสุขภาพของประชาชนบนพื้นฐานของหลักการสุขภาพดีถ้วนหน้ามาใช้ในระดับท้องถิ่น (WHO Healthy Cities) โดยให้ความหมายของเมืองน่าอยู่ไว้ว่า เมืองน่าอยู่เป็นเมืองที่มีการสร้างสรรค์ ปรับปรุงสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่น (ทั้งด้านกายภาพและสังคม) โดยชุมชน โดยเห็นว่าเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมกันค้นหาแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อให้ได้ศักยภาพหรือคุณภาพชีวิต ที่ดีที่สุดสู่การเป็นชุมชน สังคม และเมืองน่าอยู่ อีกทั้งได้กำหนดแนวทางอย่างกว้างๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างเป็นรูปธรรม

ตัวอย่างเช่น มีความมั่นคงระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายการได้รับปัจจัยพื้นฐานการดำเนินชีวิต มีระบบเศรษฐกิจที่หลากหลาย ส่งเสริมนวัตกรรมที่เชื่อมโยงวัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิต รวมทั้งเอกลักษณ์ของกลุ่มชน แต่ละชุมชน เป็นต้น

เมื่อนำอยู่ภายใต้แนวคิด เมืองนิเวศ (Eco City)

การพัฒนาสังคม ภายใต้แนวคิดเมืองนิเวศเป็นผลมาจากปัญหาสภาพแวดล้อมเมืองซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นๆ รวมไปถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง อาทิ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเร่งใช้ทรัพยากรจากฐานคิดการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลัก ปัญหาความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรุนแรง เป็นผลให้สังคมต่างๆ ได้นำเอาแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติการส่งเสริมเมืองนิเวศ

การพัฒนาเมืองนิเวศเป็นวิวัฒนาการทางความคิดของแนวคิดหลายๆ แนวคิด ได้แก่ แนวคิดอุทยานนคร (Garden City) แนวคิดเมืองแออัด (Compact City) แนวคิดลัทธิชุมชนเมืองยุคใหม่ (New Urbanism) และแนวคิดเมืองสุขภาพ (Healthy City) โดย (Register R.,1987) โดยมีนิยามหมายถึง การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ซึ่งเอื้ออำนวยให้ประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นๆ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยที่สุด แนวคิดเมืองนิเวศในบริบทสากล หมายถึง การพัฒนาเมืองแห่งศตวรรษที่ 21 มุ่งหวังให้ประชาชนในเมืองอยู่อาศัยแบบพึ่งพาอาศัยและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้มนุษย์ตระหนักว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมลดการใช้ทรัพยากรและลดการผลิตของเสียต่างๆ ทั้งการใช้เทคโนโลยีต่างๆ เพื่อนำทรัพยากรที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ และการรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อปรับพฤติกรรมในการใช้ทรัพยากรรวมทั้งสนับสนุนให้มีการศึกษาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Build Environment) และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (Natural Environment) แนวทางในการสร้างเมืองนิเวศหรือการเปลี่ยนแปลงเมืองที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เป็นเมืองนิเวศ

เมื่อนำอยู่กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความมั่นคงของมนุษย์

ปัญหาภาวะโลกร้อน (Global warming) เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจ เป็นอย่างมากเนื่องจากผลกระทบที่เกิดขึ้นเริ่มส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์อันเป็นผลจากการเพิ่มสูงขึ้นของอุณหภูมิเฉลี่ยของโลก ซึ่งส่งผลต่อการละลายของน้ำแข็งขั้วโลก การเปลี่ยนแปลงและความแปรปรวนของสภาพอากาศอย่างฉับพลัน

ผลกระทบต่อระบบนิเวศ ห่วงโซ่การผลิตอาหาร และปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของทรัพยากรธรรมชาติต่อความมั่นคงการดำรงชีพของมนุษย์

ปัญหาดังกล่าว ประชุมสหประชาชาติว่าด้วย สิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on the Human Environment) (Rio Conference) ให้ ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม กับความยืดหยุ่นคุณภาพสิ่งแวดล้อม (Environment and Development) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชุมเพื่อส่งเสริมสังคมต่อการลดระดับการปลดปล่อย ก๊าซเรือนกระจก (GhGs) ที่เรียกว่า พิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) ในปี 1997 จนกระทั่งการประชุมนานาชาติที่กรุงโคเปนเฮเกนประเทศเดนมาร์ก (COP-15) ในปี 2009 ต่างมีการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาซึ่งทำให้ประเด็นเรื่องการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ สู่อำนาจ “สังคมคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Society) ” ถูกหยิบยกมาพูดอย่างแพร่หลายในหลายประเทศทั้งในสหภาพยุโรป ญี่ปุ่น และอาเซียนว่าเป็นแนวทางการแก้ปัญหาภาวะโลกร้อนอย่างยั่งยืน ดังแนวคิด Building a low Carbon Society ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสิ่งแวดล้อมประเทศญี่ปุ่น ในปี 2007 ว่าหากประเทศต่างๆทั่วโลกมีเป้าหมายในการลดปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ลงครึ่งหนึ่งจากระดับปัจจุบันในปี 2050 จะต้องดำเนินการตามแนวคิด “สังคมคาร์บอนต่ำ” โดยมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. Carbon Minimization in all sectors: โดยทุกภาคส่วนในสังคมควรมีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในระดับที่ธรรมชาติสามารถดูดซับได้ซึ่งการจะดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าวจำเป็นต้องมีระบบของสังคมเพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถตัดสินใจ และเลือกที่จะลดปริมาณ การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎหมาย มาตรการหรือกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมของภาครัฐบาลการปรับปรุงพัฒนากระบวนการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่ำของภาคอุตสาหกรรมและการเลือกซื้อสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเช่นสินค้าที่แสดงฉลากข้อมูลการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ของผลิตภัณฑ์ของภาคประชาชน

2. Toward a Simpler life style that realize richer quality of life: การลดการบริโภคที่เกินความจำเป็น (Mass Consumption) เปลี่ยนเป็นการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายแต่มีคุณภาพซึ่งเป็นการเปลี่ยนวิถีชีวิตของมนุษย์ในการเลือกสินค้าและบริการสร้างสังคมที่เห็นความสำคัญของความสงบสุขครอบครัวสุขภาพที่แข็งแรงเพื่อที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดี

3. Coexistence with Nature: การที่มนุษย์และสังคมเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ดังนั้นการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติของมนุษย์พร้อมทั้งบำรุงรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมกับความสำเร็จในการลดก๊าซและลดภาวะโลกร้อน

เมืองน่าอยู่บนฐานคิด ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ด้วยจำนวนประชากรกว่า 600 ล้านคน ประกอบไปด้วยการอพยพของประชากรจากชนบทสู่เมืองในอัตราที่สูง และการขยายตัวทางเศรษฐกิจ หลายเมืองในอาเซียนกำลังเผชิญกับความท้าทายอันยิ่งใหญ่ ในการก้าวสู่สิ่งแวดล้อมเมืองที่ยั่งยืน ซึ่งถือว่าเป็นความพยายามและความท้าทายกับการจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนด้านเศรษฐกิจและสังคมได้

การกำหนดพิมพ์เขียวประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ปี พ.ศ. 2552-2558) และการขับเคลื่อนด้วยเมืองสิ่งแวดล้อมยั่งยืน (AIESC) จากประเทศสมาชิกในปี พ.ศ. 2548 เพื่อสนับสนุนให้เมืองต่างๆ ของอาเซียน โดยเฉพาะเมืองเล็ก และมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมเมืองที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างทัศนภาพ และยุทธศาสตร์ทางเลือกการบริหารจัดการ เพื่อเป็นการกระตุ้นสร้างเกณฑ์เปรียบเทียบสมรรถนะและให้การรับรองแบบปฏิบัติที่เป็นเลิศในความพยายามด้านสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน เช่น เพื่อให้เมืองของอาเซียน มีสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนโดยการรับรองและแบ่งปันแนวปฏิบัติที่ดีของคนในท้องถิ่นเพื่อรักษาเมืองให้สะอาด เขียวสดชื่นและน่าอยู่

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community) มีเป้าหมายให้อาเซียนเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง สังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และมีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการให้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยมีแผนปฏิบัติการด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Plan of Action) ระบุอยู่ในแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ (Vientiane Action programme-VAP) ในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 12 ผู้นำอาเซียนได้ลงนามใน Cebu Declaration on the Acceleration of the Establishment of an ASEAN Community by 2015 เร่งรัดการเป็นประชาคมฯ เร็วขึ้นอีก 5 ปี คือ จากปี พ.ศ.2563 เป็นปี พ.ศ. 2558

ในการมุ่งไปสู่การเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรม อาเซียนได้จัดทำแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) ประกอบด้วยความร่วมมือใน 6 ด้าน ได้แก่

1. การพัฒนามนุษย์ (Human Development)
2. การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection)
3. สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice and Rights)
4. ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)
5. การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building an ASEAN Identity)
6. การลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap)

สวัสดิการสังคม

พิมพ์เขียวประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ปี พ.ศ.2552 – 2558) ได้นำร่องการศึกษา (โครงการส่งเสริมเมืองต้นแบบด้านสิ่งแวดล้อมยั่งยืน) ซึ่งเป็นการสำรวจวิเคราะห์ การส่งเสริมเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืนตามตัวชี้วัดเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืนใน 5 ด้าน คือ เมืองอยู่ดี คนมีสุข สิ่งแวดล้อมยั่งยืน การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และพัฒนาและการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล โดยการพัฒนาระดับกิจกรรมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองเพื่อไปสู่มาตรฐานและการเป็นต้นแบบด้านสิ่งแวดล้อมเมืองยั่งยืนในระดับภูมิภาคอาเซียน

แนวคิดเมืองน่าอยู่กับการพัฒนาสังคมไทย

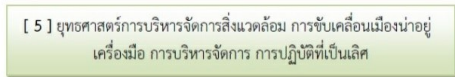
ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมาสภาพปัญหาความอ่อนแอของระบบนิเวศของสังคมไทยเป็นผลพวงจากการขยายตัวและการเติบโตของเมืองที่ไร้ระเบียบ การพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลัก (conventional economics) รูปแบบการบริโภคของประชาชนที่ไม่สอดคล้องกับขีดจำกัดระบบนิเวศ ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพจนเกิดสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ไร้ระเบียบส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนโดยรวม (United Nations Framework Convention on Climate Change, 2014).

ภายใต้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทสากล ประเทศไทยเริ่มให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาเมืองแนวใหม่ในเชิงพัฒนาและอุตสาหกรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี โดยเน้นถึงสำคัญในการพัฒนาเมืองที่สอดคล้องกับปัจจัยต่างๆ ของสังคมในองค์รวมอย่างเป็นระบบ (Holistic approach) ด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ การพัฒนาทั้งด้านประชากร ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติของ

ชุมชนของแต่ละพื้นที่ รวมตลอดถึงการพัฒนาสภาพแวดล้อมอื่นๆ ทางกายภาพที่สร้างขึ้น (Built environment) ทรัพยากรด้านศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี ด้วยการผสมผสานความรู้ ทั้งถิ่นกับวิทยาการร่วมสมัย โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนกระบวนการฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรที่เสื่อมโทรมให้ฟื้นคืนกลับมาทดแทนใหม่ จัดให้มีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยการเสริมสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้รักหวงแหน เห็นคุณค่าของเมืองที่น่าอยู่ด้วยการให้ความสำคัญต่อการดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ตังามให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นแบบยั่งยืน

กรอบแนวคิดการสังเคราะห์ยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับการเป็นเมืองน่าอยู่

การนำเสนอกรอบแนวคิดการสังเคราะห์ยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับการเป็นเมืองน่าอยู่ในส่วนนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการกำหนดแนวทางการบริหาร เพื่อการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับนโยบายในการพัฒนาของพื้นที่ แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทต่างๆ โดยสรุปได้ว่า การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำและประชาชน ตลอดจนผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ได้เข้าถึงสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันความจำเป็นต่อการคิดแบบใหม่ (paradigm shift) กับความเข้าใจถึงแนวทางการขับเคลื่อนองค์กร ในอนาคต อีกทั้งเพื่อเป็นการสร้างฐานคิดในการกำหนดยุทธศาสตร์ระดับเมืองน่าอยู่ การสร้างเครื่องมือ ส่งเสริมศักยภาพ โดยยึดโยงกับหลักปรัชญาพอเพียง เพื่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเชิงประจักษ์ ด้วยการสังเคราะห์ตัวแบบยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายความว่า การนำเอาหลักการทางทฤษฎี และสมมติฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทท้องถิ่น สากล ยึดโยงกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทยคือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดขับเคลื่อนหลัก ภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม (ต้นทุนระบบนิเวศและการบริการระบบนิเวศ) และแรงขับเคลื่อนทางสังคมของท้องถิ่น ตลอดจนมาตรฐานการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ความมั่นคง การดำเนินชีวิต และการขับเคลื่อนสู่เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน โดยกรอบแนวคิดการศึกษา (Conceptual idea driven) มีรายละเอียดอธิบายได้ดังนี้ (ดูภาพที่ 1 ประกอบการอธิบาย)

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดการสังเคราะห์ตัวแบบยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับการเป็นเมืองน่าอยู่

จากภาพที่ 1 การศึกษาให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เพื่อการผลักดันแผน
ดำเนินการ (Conceptual idea driven) ทั้งเชิงนามธรรม และรูปธรรม การค้นหา
ยุทธศาสตร์ แผนทางเลือกและเครื่องมือที่สอดคล้องกับเป้าหมาย ทิศทางทรัพยากรต่างๆ
ของพื้นที่ รูปแบบการดำเนินชีวิตภายใต้ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีตลอดจนแรงขับ
เคลื่อนที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการสร้างนวัตกรรมการ
บริหารจัดการขององค์กรฯ การพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน และเครื่องมือการบริหาร
จัดการสิ่งแวดล้อมในบริบทสากล ภูมิภาคอาเซียน ท้องถิ่นและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
อธิบายได้เป็น 4 แนวทางหลัก ดังต่อไปนี้

1) การค้นหาประเด็นการพัฒนาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ (กรอบสี่เหลี่ยมหมายเลข 1 จากภาพกรอบแนวคิดฯ) กับความสอดคล้องแนวคิดการส่งเสริมเมืองน่าอยู่ การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ เพื่อให้ทราบแนวคิดการพัฒนางค์กร แกนนำประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ กับปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม

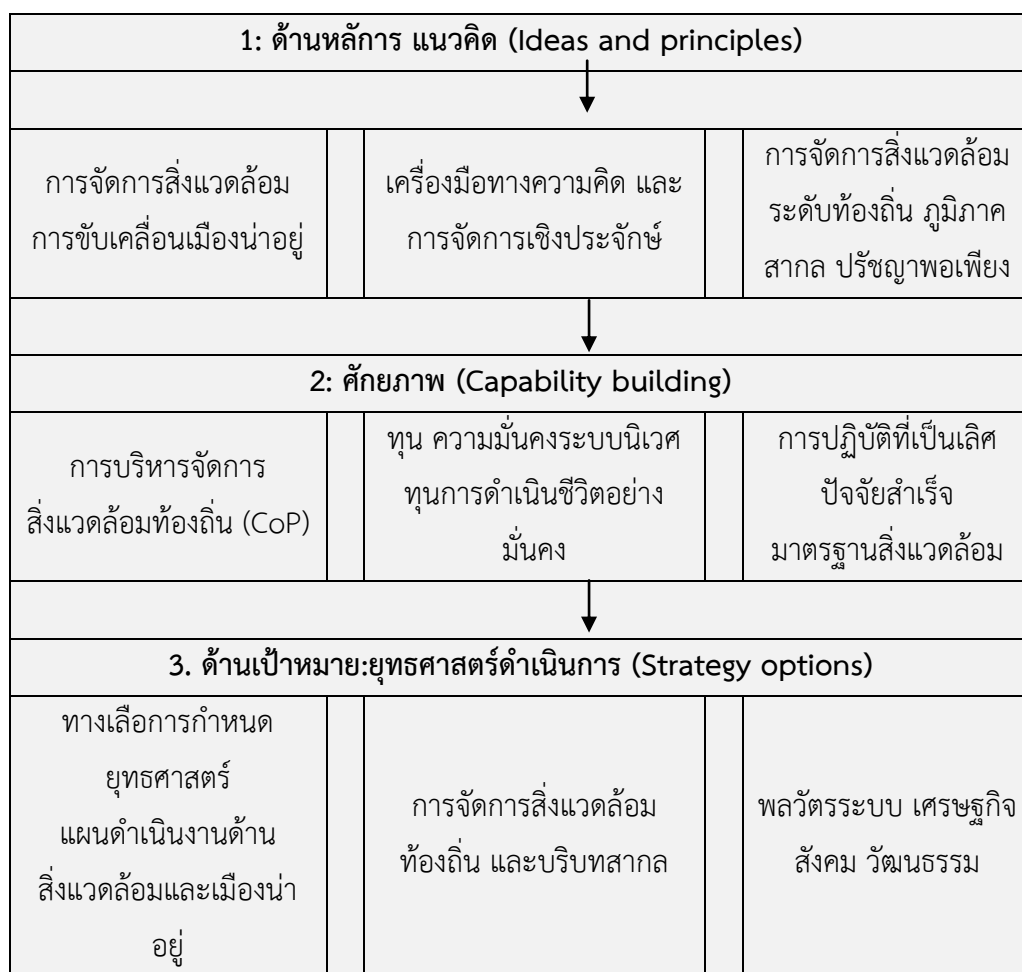
2) การนำแนวคิดการพัฒนาย่างยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมเมืองน่าอยู่ บนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวทางการนำไปเป็นเครื่องมือในการยึดโยงค่านิยม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าด้วยกัน (กรอบสี่เหลี่ยมหมายเลข 1 และ 2 จากภาพกรอบแนวคิดฯ) เพื่อกำหนดแผนงานการจัดการสิ่งแวดล้อม และเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืนในบริบทสากลและประชาคมอาเซียน แนวทางการศึกษาด้านแรงขับเคลื่อนหรือปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมความมั่นคงของทรัพยากรต่อความมั่นคงในการดำเนินชีวิต (รวมทุนและการบริการระบบนิเวศของพื้นที่ในปัจจุบันและอนาคต) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอประเด็นปัญหาและความต้องการ

3) การวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง และอยู่บนหลักเหตุผลที่ผ่านมา (กรอบสี่เหลี่ยมหมายเลข 3 และ 4 จากภาพกรอบแนวคิด) ด้วยการคำนึงถึงความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน ผู้มีส่วนได้เสียในท้องถิ่นภายใต้ความมั่นคงระบบนิเวศกับการส่งเสริมความมั่นคงในการดำเนินชีวิต (ต้นทุนและการบริการระบบนิเวศ) เพื่อค้นหาการดำเนินงานที่เป็นเลิศ (best practice) เชิงประจักษ์ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมยั่งยืนท้องถิ่น (CoP) และการสร้างเครื่องมือทางความคิดและแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมและการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่เชิงประจักษ์ของพื้นที่ศึกษา

4) การบูรณาการข้อมูลการศึกษาทั้งหมด (สี่เหลี่ยมหมายเลข 5 จากภาพกรอบแนวคิด) มาเป็นตัวแบบทางความคิด และการบริหารจัดการเชิงประจักษ์ เพื่อสร้างตัวแบบยุทธศาสตร์แหล่งเรียนรู้ ทางเลือกการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ในอนาคต ภายใต้กระแสการพัฒนาและมาตรฐานการเป็นเมืองน่าอยู่ในบริบทสากล การเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาตรฐานอาเซียน ภายใต้ปรัชญาพอเพียง การอง ส่วนท้องถิ่นอื่น หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่มีลักษณะการดำเนินงานใกล้เคียงกันในอนาคต

เพื่อความชัดเจนและสอดคล้องกับกรอบแนวคิดขับเคลื่อนสู่เมืองน่าอยู่และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน และเพื่อเป็นตัวแบบการเรียนรู้ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะผู้วิจัยจึงได้นำประเด็น แนวทางการศึกษาวิจัย มาอธิบายไว้ในส่วนนี้ โดยมีฐานคิดว่า วิธีการศึกษาเพื่อเป็น

กลไกเติมเต็มทางความคิด (filling the ideas gap) ในการยกระดับการขับเคลื่อน และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และองค์กรเครือข่ายในพื้นที่ (Community initiatives as catalyses for change) ที่มีประสิทธิภาพ ในอนาคต (future-orient) อีกทั้งสามารถเป็นตัวแบบยุทธศาสตร์ทางความคิด การประยุกต์ในเชิงประจักษ์ เพื่อให้พื้นที่สามารถยกระดับและมีเครื่องมือการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและการขับเคลื่อนสู่เมืองน่าอยู่ โดยสรุปเป็นแนวทางการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน (ภาพประกอบที่ 2 แนวทางการศึกษา) สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2: แสดงแนวทางการศึกษา

1) ด้านหลักการ แนวคิด: (Ideas and principles):

ด้านหลักการ หมายถึง กระบวนการกำหนดเครื่องมือทางนามธรรมและรูปธรรม (Normative and logical tools) ทางความคิดและเชิงประจักษ์ ของพื้นที่ศึกษา ผ่าน

กระบวนการวิเคราะห์แนวคิดด้านแผนการขับเคลื่อนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ การค้นหาแนวทางการพัฒนาจากอดีต ปัจจุบันและอนาคตที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนของพื้นที่ การพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทสากลและประชาคมอาเซียนกับการยึดโยงแนวคิดการพัฒนาภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) ด้านศักยภาพ (capability building):

เป็นการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพ ที่สามารถส่งเสริมฐานคิดผู้บริหาร แกนนำชุมชนและองค์กรเครือข่ายของพื้นที่ด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ สิ่งแวดล้อมท้องถิ่น เพื่อการทบทวน วิเคราะห์เป้าหมาย แผนดำเนินงานในอนาคตที่มีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน (Community Based Resources Management: CBRM) การค้นหาแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศของพื้นที่ในอนาคต ต่อปัจจัยสำเร็จด้าน ทู่น ความมั่นคงระบบนิเวศ และการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง ตลอดจนแนวทางการสร้างแหล่งเรียนรู้ และปัจจัยสำเร็จมาตรฐานสิ่งแวดล้อมในบริบทท้องถิ่น สากล และปรัชญาพอเพียง

3) ด้านเป้าหมาย (Strategy options):

เป็นกระบวนการส่งเสริม การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถสร้างตัวแบบยุทธศาสตร์ ในการขับเคลื่อนสู่เมืองน่าอยู่และสิ่งแวดล้อมยั่งยืน ครอบคลุมวิสัยทัศน์ เพื่อสามารถอธิบายถึง ทางเลือกในการกำหนดแผนดำเนินงาน และการบริหารจัดการที่อธิบายถึงปัจจัยสำเร็จ (Success factors and Indicators of managerial approaches) การจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค ภายใต้การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศกับ ความมั่นคงทุน และการบริการระบบนิเวศ ตลอดจนพลวัตระบบแวดล้อมของพื้นที่ต่างๆ เช่น ระบบแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

สรุป

นับแต่สังคมโลกได้กำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน นานาประเทศเห็นว่าการพัฒนาภาคส่วนของสังคมในทุกระดับ ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานการบูรณาการเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และร่วมผลักดันการพัฒนาสู่สังคมคาร์บอนต่ำ ขณะที่ความท้าทาย การขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ของสังคมไทยในบริบทสากล ประกอบกับการขับเคลื่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนคือ การพัฒนาตัวแบบนำร่องและแนวทางปฏิบัติผ่านกระบวนการค้นหาเกณฑ์

มาตรฐานจากการเรียนรู้ที่ดีของชุมชน โดยสังคมต้องมีกระบวนการจัดทำฐานปัญญาทางความคิด เพื่อกำหนดภาพฉาย และยุทธศาสตร์แห่งอนาคต ภายใต้พลวัตรระบบแวดล้อมของสังคม ทั้งในระดับปัจเจก ชุมชน องค์กร หรือสถาบัน จากแนวคิดดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้มองเห็นถึงความจำเป็นต่อการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญอันจะนำไปสู่ฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมในองค์กรรวม ได้มีฐานคิดในการยกระดับการขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำและประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในพื้นที่ได้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) และเปลี่ยนแปลงการขับเคลื่อนสู่ “เมืองน่าอยู่ – Livable City” โดยกระบวนการสังเคราะห์ยุทธศาสตร์ทางเลือกการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ การร่วมค้นหา วิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ และการปฏิบัติที่เป็นเลิศด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ อีกทั้งเพื่อวิเคราะห์เครื่องมือทางความคิด (Ideas tools) ทั้งที่เป็นรูปธรรม อาทิ การบริหารจัดการเชิงวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม และนามธรรม อาทิ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่ส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ในบริบทต่างๆ ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรอบแนวคิดที่นำเสนออยู่บนพื้นฐานการนำเอาหลักการทางทฤษฎีและสมมติฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทท้องถิ่น สากล ยึดโยงกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสังคมไทยเป็นแนวคิดขับเคลื่อนหลัก ภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมและแรงขับเคลื่อนทางสังคมของท้องถิ่น ตลอดจนมาตรฐานการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ความมั่นคงการดำเนินชีวิต และการขับเคลื่อนสู่เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืนอธิบายได้เป็น 4 แนวทางหลัก อีกทั้งเพื่อความชัดเจนและสอดคล้องกับกรอบแนวคิด คณะผู้วิจัยจึงนำประเด็นแนวทางการศึกษาวิจัยซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักการ แนวคิด 2) ด้านศักยภาพ และ 3) ด้านเป้าหมาย มาอธิบายโดยมีฐานคิดว่าแนวทางการศึกษาเพื่อ

ท้ายนี้คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่ากรอบแนวคิด และแนวทางการศึกษาที่ได้นำเสนอในบทความนี้ จะสามารถตอบสนองยุทธศาสตร์ แนวทางการปฏิบัติที่ดีในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองยั่งยืนภายใต้พันธกรณีการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทท้องถิ่น ประชาคมอาเซียนและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทสากลกับความยึดโยงการพัฒนาอย่างยั่งยืนสังคมไทยภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งเพื่อเป็นกลไกเติมเต็มทางความคิดในการยกระดับการขับเคลื่อน และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และองค์กรเครือข่ายในพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพในอนาคต อีกทั้งเป็นการสร้างฐานคิดในการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการ

วางแผนกำหนดนโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง ตลอดจนการติดตาม และ ประเมินผลในทุกระดับเพื่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมสู่เมืองต้นแบบสิ่งแวดล้อมยั่งยืนใน บริบทสากล

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2014). โครงการส่งเสริมท้องถิ่นสู่สังคมสีเขียว (Local Agenda 21; LA 21). ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.deqp.go.th/service-portal/la-21-system/download/> สืบค้นเมื่อ 18 มกราคม 2561.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2539). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8* (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2544). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9* (พ.ศ. 2545-2549). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2549). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10* (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2554). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11* (พ.ศ. 2555-2559). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- _____. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12* (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- อุ้นเรือน เล็กน้อย. (2560). แนวทางการขับเคลื่อนชุมชนกึ่งเมืองสู่การเป็นชุมชนรักษโลก: ชุมชนวิถีคาร์บอนต่ำ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5 (2), 56-74.
- IPCC. (n.d.). Intergovernmental panel on climate change, History. *Online*. From https://www.ipcc.ch/organization/organization_history.shtml. Retrieved January 5 2018.
- Register R. (1987). *Eco city Berkeley: Building Cities for a Healthy Future*. North : Atlantic Books.
- Millennium Ecosystem Assessment. (2005). Overview of the Millennium Ecosystem Assessment. *Online*. from:

- <http://www.millenniumassessment.org/en/About.htm> . Retrieved January 9, 2018.
- Ministry of the Environment. (2007). Building a low carbon society. *Online*. from: <https://www.env.go.jp/earth/info/pc071211/en.pdf>. Retrieved February 21, 2017.
- Murota, M. (2014). Role of community-based approaches with administrative support in an urban low-carbon society in the UK. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 13 (3), 593-600.
- The United Nations Conference for Environment and Development-UNCED. (1992). *Online*. from:<http://www.unep.org/unep/sub1.htm>. Retrieved February 21, 2017.
- The World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Brundtland Report*. United : Nations.
- United Nations. Earth Summit. (1992). *Convention on Biological Diversity*. United Nations Conference on Environment and Development. Rio de Janeiro : Brazil.
- United Nations Division for Sustainable Development. (2013). Agenda 21:Earth Summit: The United Nations Programme of Action from Rio. *Online*. From : <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>. Retrieved November 9, 2017.
- United Nations Framework Convention on Climate Change. (2014). Kyoto Protocol. *Online*. from: http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php. Retrieved November 9, 2017.
- WHO Regional Office for Europe. (2014). *Athens Declaration for Healthy Cities: International Political Statement and WHO European Healthy Cities Network and Network of National Networks Phase VI Action Commitments*. WHO Regional Office for Europe : Copenhagen.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our Common Future*. New York : Oxford University Press.

Yoktep, S. and Yupas, Y. (2016). The People's Participation on the Development Plan Making of Bandue Municipality, Muang Nong khai, Nongkhai Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 5 (Special1), 182-191.